

УДК

Професійна підготовка студентів-майбутніх соціальних педагогів до діяльності у клубах за місцем проживання

Веретенко Т. Г.

У статті розкрито значення клубу за місцем проживання як унікального соціально-педагогічного явища у вітчизняній педагогічній теорії та практиці, обґрунтована необхідність підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи у клубах за місцем проживання.

Ключові слова: клуб за місцем проживання, професійна підготовка, соціальний педагог.

Останні десятиліття в Україні позначені суттєвими політичними, економічними, соціальними змінами, які вражають своєю масштабністю, драматизмом та глибиною суперечностей. Складний період реформування країни супроводжується процесами трансформації у системі освіти, культури, охорони здоров'я, соціального забезпечення.

Як свідчать дослідження О. Безпалько, І. Зверєвої, А. Капської, Ж. Петрочко спостерігається різке зниження виховного впливу сім'ї та її ролі на процес соціалізації дітей, зниження можливостей виховання дітей у позанавчальний час, байдужість дорослих до проблем дітей, що призводить до:

- утворення неформальних асоціальних молодіжних угруповань;
- зростання кількості дітей з девіантною поведінкою;
- раннє зловживання алкоголем та наркотиками;
- масова бездоглядність неповнолітніх;
- соціальна самотність.

Відрив від сім'ї, послаблення контролю з боку батьків та виховання у неповних або неблагополучних сім'ях, уникання відвідування школи призводить до того, що діти вимушені переживати стреси та психологічні труднощі та у більшості випадків самотужки розв'язувати їх. Відсутність підтримки та опори у сім'ї, сімейні негаразди, проблеми у спілкуванні з

однолітками та дорослими стали серйозною проблемою, яка впливає не тільки на самопочуття молодої людини, але й на процес її соціалізації.

У цих умовах міжвідомча взаємодія у питаннях виховання дітей, організація виховної роботи у клубах за місцем проживання здатні переломити негативні тенденції у справі збереження вітчизняних традицій виховної діяльності у соціумі.

Метою статті є розкриття ролі та значення клубів за місцем проживання для самореалізації та самовизначення дітей. Клуби за місцем проживання можна розглядати як осередки сприятливого соціально-педагогічного середовища, в якому відкриваються широкі можливості для самореалізації молоді та діяльності соціальних педагогів. Діяльність клубу за місцем проживання є найбільш оптимальним варіантом у роботі з підлітками. Адже, з однієї сторони клуб – це те місце де здійснюється соціально-педагогічна робота, а з іншої сторони – задовольняються потреби молодих людей, які із задоволенням відвідують даний заклад, в якому панує неформальна обстановка, що є беззаперечною перевагою під час проведення соціально-педагогічної роботи з ними.

Слід наголосити, що Концепція позашкільної освіти та виховання підкріплена правом кожної людини на вільний розвиток особистості (Конституція України, ст. 23), правом дитини на відпочинок, дозвілля, всебічну участь у культурному і творчому житті, на створення відповідних можливостей для творчої діяльності. Відповідно до Концепції позашкільної освіти та виховання Постановою Кабінету Міністрів України від 26 січня 1994 року №45 затверджено «Положення про позашкільний навчально-виховний заклад». Згідно з цим документом, позашкільний навчально-виховний заклад – це широко доступний заклад освіти, який дає дітям та юнацтву додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь і навичок за інтересами, а також забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля.

Ідея дитячих, підліткових і юнацьких клубів, як віддзеркалення об'єктивної реальності і внутрішньої психологічної природи людини (прагнення до спілкування), постійно жила в свідомо і стихійно виникаючих дитячих об'єднаннях — групах, товариствах, гуртках.

Спонукальними чинниками до первинного формування дитячих клубів як організованих об'єднань завжди було прагнення до спільних дій, потреба в обміні інформацією, імітування поведінки дорослих, вічне бажання дітей проявити себе в колективі, виразити свою індивідуальність, що в загальному підсумку є об'єктивним соціальним процесом, при якому формуються і реалізуються міжособові суспільні стосунки. Характерною передумовою для клубної самодіяльності можна також рахувати ідею розваг, раціонального використання вільного часу, тягу до духовного збагачення і товариства.

Перші стаціонарно-працюючі клуби, що були спрямовані на роботу з дітьми та молоддю, в Царській Росії з'явилися в 60-ті роки XIX ст.: один був клубом гімназистів (Чернігів), інший — юних орнітологів (Глухів), третій — спортивно-молодіжний (Москва). Згадані клуби були достатньо організованими об'єднаннями, що мали власні статuti і програми.

Беручи до уваги набутий досвід своїх попередників С. Т. Шацький першим започатковує роботу з дітьми та підлітками за місцем проживання. У 1906 р. він організував у Москві спільноту з виховної роботи дітьми «Сетльмент», що об'єднувала дитячий садок, клуб і школу. Її діяльність продовжила спільнота «Дитяча праця та відпочинок» (1909—1919 рр.). Це об'єднання здійснювало експеримент з організації педагогічної діяльності союзу вихователів та вихованців на принципах творчого підходу до розвитку особистості, організовувала дитячі ігрові майданчики для дітей, що залишилися без нагляду батьків, літню колонію «Бадьоре життя» тощо. Створювані на початку XX ст. дитячі майданчики, «дитячі зібрання», дитячі клуби педагогічних спільнот та гуртків, скаутських організацій тощо були прообразами клубів за місцем проживання. Після 1917 року клуби для дітей перейшли до відомства органів народної освіти.

В умовах соціалістичного ладу спостерігається нова фаза розвитку клубних закладів. Вони стають найчисельнішими серед інших дозвіллевих організацій; з комерційних, замкнених структур – загальнодоступними, народними. Про значення цих культурно-дозвіллевих організацій для радянської держави свідчить уже той факт, що в умовах економічної скрути значні кошти виділяються на їх утримання, облаштування, підготовку кадрів, планомірно зростає їх мережа. Клубні заклади переходять на повне державне утримання. У 40-х роках майже кожний населений пункт (як сільський, так і міський) мав заклад культури клубного типу. Така увага суспільства до клубного закладу пояснюється тим, що він відігравав значну роль в соціалізації населення, формуванні нової структури культурних цінностей, забезпечував швидкий зворотний зв'язок між особистістю і суспільними інститутами, сприяв становленню та відпрацюванню нових соціальних відносин.

Вперше в історії світового державного будівництва організація дозвілля населення фіксується в Конституції та інших нормативних актах як суспільно значуще завдання держави [62, с.108].

За часів «перебудови» (друга половина 80-х та початок 90-х років) традиційні клубні заклади відзначались стандартністю і уніфікованістю, функціонували в межах застарілої нормативно-змістовної бази. Політико-ідеологічний диктат, відсутність рекреаційно-розважальних функцій, злиденність матеріально-технічних умов, консервативний кадровий потенціал сприяли розвитку кризових явищ. З часом стало очевидним, що значна частина клубних закладів існує за інерцією, тобто отримує державне фінансування і не відповідає суспільним потребам населення. Так з'явився дефіцит престижу, довіри до клубу. А широке коло функцій звузилося до видовищного обслуговування населення.

Створення незалежної Української держави дало поштовх для подальшого розвитку клубних закладів як соціальних організацій суспільства. Воно супроводжувалось суттєвими структурними змінами. Звертає на себе увагу

кількісне скорочення клубної мережі, що дозволило позбавитися від баласту "ілюзорних", існуючих лише на папері установ [62, с.109].

У 1991 році Міністерство Культури України затверджує «Тимчасове положення про клубні заклади» у якому клубні заклади визначаються як самостійні організації, що діють з метою створення умов для самодіяльної творчості, формування громадської думки, духовного розвитку, задоволення культурних потреб і організації відпочинку населення. Вони функціонують за адміністративною ознакою і можуть мати універсально-комплексний характер діяльності або бути спеціалізованими. Вибір конкретного типу клубного закладу залежить від соціальних умов, регіональних особливостей, потреб та інтересів населення.

Клуби за місцем проживання пройшли складний шлях реорганізації та відновлення. На сьогодні в Києві діють 147 клубів, із них при соціальній службі — 113. На думку керівників соціальних служб, щоб зберегти клуби і їхнє методичне керівництво, варто було б створити єдину централізовану службу управління для всіх районів. Служба могла б стежити, щоб клубів не продавали і не перепрофілювали та сприяти створенню безплатних клубів у нових будинках.

Таким чином, клуб за місцем проживання є унікальним соціально-педагогічним явищем у вітчизняній педагогічній теорії та практиці, який можна розглядати як освітній заклад додаткової освіти дітей, як суспільну організацію і як осередок сприятливого соціально-педагогічного середовища.

Важливим для функціонування клубів за місцем проживання є **забезпечення їх кваліфікованими педагогічними кадрами**. У класифікаторі педагогічних професій поданий лише "педагог-організатор" при ЖЕО у гуртках за інтересами. За такого кадрового підходу при побудові системи соціально-виховної роботи з підлітками за місцем проживання не враховуються педагогічні можливості й особливості клубу за місцем проживання та й сама робота на місцях розуміється, найчастіше, як одnobічний виховний процес, що ігнорує активність і самодіяльність дітей

та молоді. Серед спеціалістів, що працюють у клубах, ключову роль відіграють замісники директорів загальноосвітніх навчальних закладів з виховної роботи, соціальні педагоги, педагоги-організатори, класні керівники, педагогічні робітники.

Педагоги-організатори соціального центру та клубів за місцем проживання проходять курси підвищення кваліфікації на базі Київського університету імені Бориса Грінченка, що дозволяє їм підвищити рівень професійної підготовки.

На жаль, як показало наше дослідження, кількість соціальних педагогів, що працюють у клубах, незначна, проте професійний рівень діяльності можуть забезпечити спеціалісти, що одержали спеціальну підготовку та працюють у різних закладах соціальної сфери та їх професійна діяльність характеризується педагогічною та соціально-захисною спрямованістю.

Сучасна практична підготовка студентів до майбутньої діяльності в умовах університетської освіти характеризується, насамперед, засвоєнням студентом фундаментальних і спеціальних знань, умінь і способів дій. Передбачається, що спрямованість особистості на роботу за місцем проживання дітей у мікрорайонах, у неформальних об'єднаннях, клубах, товариствах, яке охоплює всі сторони життя дітей, підлітків і включає побут, сімейні відносини, дозвілля. Адже поза школою, поза контролем сім'ї та школи дитина виявляє свої негативні риси, байдикує, встановлює зв'язки з неформальними групами.

Процес підготовки до роботи у клубах за місцем проживання вимагає урахування, за думкою Г. Блінової, поряд із традиційними функціями у діяльності клубу, загальних для всіх закладів культури (дозвіллева освіта, формування культурного світогляду, вирішення завдань морального виховання, організація відпочинку молоді) у сучасних умовах найбільш перспективних функцій відображення сутності, специфіки, соціальної природи клубу, такі як: організація міжособистісного спілкування, творчої

діяльності, залучення дітей та молоді до культурно-творчого процесу відповідно до їхніх індивідуальних інтересів і схильностей, впровадження активних форм спілкування і відпочинку [28].

Розгляд різних аспектів організації дозвілля дітей у дослідженнях останніх років, дав змогу говорити про необхідність вивчення ролі клубу за місцем проживання як форми організації керованого вільного часу підлітків. Таке визначення змісту і специфіки роботи клубного об'єднання за місцем проживання не можна вважати повним та достатнім. Безсумнівно, має місце погляд на клубне об'єднання як на заклад, покликаний, в першу чергу, відволікти підлітків від негативного впливу вулиці і організації корисної, певною мірою розвиваючої діяльності. Такий підхід деякою мірою ігнорує педагогічну сутність дозвіллевої роботи, істотні виховні можливості клубних об'єднань в розвитку інтересів дітей та молоді. Крім того, учасники клубного об'єднання розглядаються лише як об'єкт виховних впливів, у той час, як педагогічний процес у такому об'єднанні закономірно припускає взаємозв'язок виховання і самовиховання, процесу педагогічного керівництва й активної самодіяльності підлітків.

Виховання дітей у мікрорайоні вимагає від соціального педагога об'єднувати свої зусилля щодо вирішення загальної проблеми виховання і захисту дітей із працівниками школи, соціальними службами. Організація навчальних занять у ВНЗ на партнерських засадах, активна участь студентів у різноманітних тренінгах дозволить сформувати у майбутніх соціальних педагогів уміння та навичок спілкування з представниками різних установ щодо вирішення конкретних виховних завдань або створення умов для розвитку особистості дитини, задоволення її інтересів та потреб.

Закон України «Про позашкільну освіту» визначає перелік напрямів діяльності позашкільних установ, до яких відносяться клуби і клубні об'єднання за місцем проживання: соціокультурний; художньо-естетичний; дослідницько-експериментальний; науково-технічний; еколого-природничий; туристсько-краєзнавчий; фізкультурно-оздоровчий; військово-патріотичний;

дозвілєво-розважальний. Важливою ланкою підготовки фахівців є урахування цих напрямків соціально-педагогічної роботи.

Крім того, аналіз досвіду роботи у клубах за місцем проживання дозволяє розширити пріоритетні напрямки діяльності:

- допомога дітям у подоланні причин, що негативно впливають на його поведінку, успішність у навчанні та відвідування ЗНЗ;
- залучення дітей та їх батьків, організацій до організації та проведення соціально-педагогічних заходів, акцій за місцем проживання;
- вивчення, діагностика, розв'язання конфліктів, проблем, складних життєвих ситуацій, що лежать у полі інтересів дитини, з метою подання негативних наслідків;
- індивідуальне та групове консультування дітей, батьків, вчителів з різних соціально-педагогічних проблем;
- виявлення запитів, потреб дітей та розробка конкретної допомоги із залученням спеціалістів відповідних організацій;
- пропаганда та роз'яснення прав дітей, сімей;
- допомога сім'ям у розв'язанні проблем, пов'язаних із навчанням, вихованням, доглядом за дитиною;
- організація реабілітаційних таборів для дезадаптованих дітей;
- проведення літніх профільних змін таборів (трудових, творчих, дозвілєвих, спортивних).

З цими напрямками діяльності студенти знайомляться під час проходження різних видів практик протягом навчання у ВНЗ, що дозволяє створити умови для професійної орієнтації та самовизначення особистості майбутнього соціального педагога, сформувані стійкі мотиви до самореалізації у професійній діяльності, адаптації до сучасних соціально-економічних умов.

З огляду на вищезазначене, маємо підстави найдоцільнішою вважати організацію клубів та клубних об'єднань за місцем проживання, діяльність в яких охопила би усіх дітей мікрорайону у позашкільний час. А професійна

підготовка соціальних педагогів до соціально-педагогічної діяльності у клубах за місцем проживання дозволить їм відіграти значну роль як центрів духовного життя, де інтегрується вплив державних і суспільних основ стимулювання соціально-виховної активності громадян і забезпечення всебічного розвитку особистості та її самореалізацію в умовах вільного часу.

Використана література:

1. Бочарова В.Г. Воспитательная работа со школьниками по месту жительства. – М., 1983. – 94с.
2. Буева Л.П. Социальная структура социалистического общества и всестороннее развитие личности. – М.: Наука, 1983. – 231с.
3. Бураков Ю.В. Система воспитательной деятельности круглогодичного пионерского лагеря: Автореф. дис...канд.пед.наук: 13.00.01. - М., 1980. - 19с.
4. Капська А.Й. Соціальна робота: Навч. посіб. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 328 с.
5. Савченко С.В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: Автореф. дис ... д-ра пед. наук: 13.00.05 / Луганський нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. – Луганськ, 2004. – 41 с.
- 6.